

Νευρο-δραματικό παιχνίδι – Οι ρίζες του στους συναισθηματικούς δεσμούς και στο παιχνίδι, στο θέατρο και στις τελετουργίες

Ο Φραντς Κάφκα σημείωσε κάποτε στο ημερολόγιό του πως ένας συγγραφέας θα πρέπει να μένει προσκολλημένος στο γραφείο του «με νύχια και με δόντια» προκειμένου να αποφύγει την τρέλα που θα τον καταλάμβανε αν σταματούσε να γράφει. Υποθέτω πως το ίδιο θα μπορούσε να λεχθεί για οποιαδήποτε δημιουργική δραστηριότητα η οποία με κάποιον τρόπο μάς επιτρέπει να καταπιανόμαστε με τους δαίμονες του παρελθόντος μας, να δίνουμε μορφή στο χάος μέσα μας και ως εκ τούτου να εξουσιάζουμε το άγχος μας (Miller 1995, σ. 15).

Η Alice Miller μάς φέρνει πράγματι σε επαφή με το γεγονός ότι όλοι μας έχουμε προσωπικούς δαίμονες και ότι η δημιουργική δραστηριότητα είναι ένας τρόπος να «δίνουμε μορφή στο χάος». Το βιβλίο αυτό διατείνεται ότι πολλοί από τους δαίμονές μας θα μπορούσαν να προληφθούν αν συνειδητοποιούσαμε περισσότερο τη συναισθηματική βλάβη που υφίστανται τα παιδιά σε πολύ πρώιμη ηλικία λόγω της έλλειψης επίγνωσης των συναισθηματικών δεσμών. Το νευρο-δραματικό παιχνίδι αποτελεί έναν τρόπο τόσο για να εμφανιστούν όσο και για να αντιμετωπιστούν οι δαίμονες αυτοί.

Εισαγωγή

Το βιβλίο αυτό αφορά στη σπουδαιότητα του νευρο-δραματικού παιχνιδιού (ΝΔΠ) για όλα τα παιδιά, αγέννητα, νεογέννητα και ακόμα μεγαλύτερα, ιδιαίτερα όμως για τα παιδιά που βρίσκονται «σε κίνδυνο». Αυτά ενδέχεται να βρίσκονται σε κίνδυνο επειδή έχουν παραμεληθεί, εγκαταλειφθεί, κακοποιηθεί ή έχουν υποστεί κακομεταχείριση, σε όλες όμως τις περιπτώσεις επειδή οι πλέον βασικές τους ανάγκες δεν καλύφθηκαν. Δεν είχαν μία αρκετά καλή σχέση συναισθηματικού δεσμού με τις μητέρες τους ή με άλλους πρωταρχικούς φροντιστές. Στα κεφάλαια που ακολουθούν

υπάρχει μία περιγραφή των θεωριών που αποτελούν τη βάση για το ΝΔΠ, και συγκεκριμένα μία κατανόηση των συναισθηματικών δεσμών και του παιχνιδιού, της εγκυμοσύνης και των πρώτων μηνών. Το βιβλίο αυτό συνεχίζει περιγράφοντας το πώς το ΝΔΠ μπορεί να φανεί χρήσιμο σε παιδιά με συναισθηματικές ανάγκες, σε παιδιά «υπό φροντίδα», σε εφήβους και νεαρούς ενήλικες, σε παιδιά που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού και σε εκείνα με μαθησιακές δυσκολίες. Το τελευταίο κεφάλαιο προορίζεται για τα άτομα που σχετίζονται με τη φροντίδα των παιδιών: ανάδοχους φροντιστές, θετούς γονείς, δασκάλους, κοινωνικούς λειτουργούς, γιατρούς, νοσοκόμες και ψυχοθεραπευτές. Τα παραρτήματα παρέχουν έναν πλούτο ιδεών και τεχνικών οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν σε παιδιά, εφήβους και ενήλικες.

Το θέατρο της ζωής

Οι ζωές μας είναι σαν ένα θεατρικό έργο το οποίο ξεδιπλώνεται σε αρκετά στάδια και σε πολλές ιστορίες. Τα επτά στάδια του άντρα (ή της γυναίκας), όπως αυτά περιγράφονται από τον Ζακ στο Όπως σας αρέσει, αποτελούν μία ρωμαλέα έκφραση της προόδου μας διαμέσου της ζωής, γραμμένης από τον Ουίλιαμ Σαιξπηρ σε ένα από τα πλέον διαχρονικά θεατρικά του έργα. Λέει εκείνος:

*Όλος ο κόσμος είναι μια σκηνή
κι οι άντρες κι οι γυναίκες όλοι απλά θεατρίνοι:
έχουν τις εξόδους και τις εισόδους τους
κι ο άνθρωπος στη ζωή του ρόλους παίζει πολλούς,
κι οι πράξεις του είναι οι εφτά ηλικίες.*

*Στην αρχή το βρέφος,
κλαψουρίζει και ζερνάει στης νταντάς την αγκαλιά.
Κι ύστερα το γκρινιάρικο σχολιαρούδι, με τη σάκα του
με πρόσωπο πρωινό που αστράφτει, να σέρνεται σαν σαλίγκαρος
απρόδυμα για το σχολειό.*

*Κι έπειτα ο εραστής
στενάζοντας σαν το καμίνι, με μπαλάντες σπαρακτικές
σκαρωμένες για το φρύδι της δεσποσύνης του.*

*Μετά ο στρατιώτης,
όλο πρωτόγνωρες βλαστήμιες, μουσάτος σαν τη λεοπάρδαλη,
μυγιάγγιχτος με την τιμή του, όλο αψάδα για καβγά,*

να γυρεύει φήμη σκέτη φούσκα
μα και στου κανονιού την μπούκα.

Κι ύστερα ο δικαστής,
με την έμορφη στρογγυλή κοιλιά, με νόστιμο καπόνι φοδραρισμένη
με βλέμμα αυστηρό και γένι επίσημα ψαλιδισμένο,
όλο σοφά ρητά και παραδείγματα μοντέρνα
παίζει το λοιπόν κι αυτός τον ρόλο του.

Η έκτη ηλικία κοντοζυγώνει
με τον κοκαλιάρη που παντούφλες φορά γερο-γκρινιάρη
με τα γυαλιά στη μύτη και το πουγκί στο πλάι,
με τη βράκα που 'χε στα νιάτα του, καλοδιατηρημένη, ένα σύμπαν φαρδύτε-
ρη
για τις μαραγκιασμένες του γάμπες' και με την τρανή, αντρίκεια του φωνή,
που ξανάγινε τσιρίδα παιδική, στριγκλίζει
και σφυρίζει σαν θέλει ν' ακουστεί.

Στερνή σκηνή απ' όλες,
που κλείνει την αλλόκοτη, πολυτάραχη ιστορία τούτη,
είναι το ξεμώραμα κι η λήθη η ατόφια,
δίχως δόντια, δίχως μάτια, δίχως γεύση, δίχως τίποτα.

(Ζακ, Όπως σας αρέσει 2.vii: 139–167)
Μετάφραση: Διονύσης Ηλιόπουλος

Παρ' όλα αυτά, παρά την αναγνώριση της δραματικής εξέλιξης ολόκληρου του ατόμου, το βιβλίο αυτό θα επικεντρωθεί πολύ περισσότερο στο χρονικό διάστημα όπου κάποιος «κλαψουρίζει και ξερνάει» και ιδιαίτερα στο ακόμα προγενέστερο, όταν το βρέφος αναπτύσσεται στη μήτρα και βιώνει ολόκληρο το σύστημα των αισθήσεών του: θερμοκρασία, ήχος, ρυθμός, αφή και συναισθηματικές μεταβολές της διάθεσης και της ενέργειας. Οι μητέρες έχουν βαθύτατο αντίκτυπο στην ευζωία του νεογνού μέσω των δικών τους αισθητηριακών εμπειριών.

Η αφήγηση ευχάριστων παραμυθιών και η κατευναστική μουσική μπορούν να επηρεάσουν την κατάσταση εμπιστοσύνης και ηρεμίας για τη μητέρα και το αγέννητο μωρό της. Στις τελευταίες εβδομάδες πριν τον τοκετό, τα βρέφη στρέφουν ήδη το κεφάλι από τη μία στην άλλη μεριά, προβάροντας τις κινήσεις τους, ώστε να είναι έτοιμα για τον θηλασμό.

Μετά τον τοκετό υπάρχει καθρέπτισμα και η ανάπτυξη ενός παιγνιώδους πρωταρχικού δεσμού με τη μητέρα, ο οποίος αποτελεί προέκταση του πρωταρχικού δεσμού πριν τον τοκετό. Τη διαδικασία αυτή μπορούμε να την αναπαραστήσουμε με έναν άλλο τρόπο.

Οι βασικοί κύκλοι

Ο κύκλος της εμπερίεξης

Ο κύκλος της εμπερίεξης εδραιώνεται πριν από τη γέννηση καθώς το βρέφος εμπειριέχεται στη μήτρα, ο πρώτος κύκλος πλήρης ασφαλών υδάτων (βλέπε Σχήμα 1.1). Καθώς το βρέφος αρχίζει να έχει αντίκτυπο στη μητέρα, έτσι όπως εκείνη στρογγυλεύει όλο και περισσότερο, η μητέρα αλληλεπιδρά με το βρέφος εντός του κύκλου.

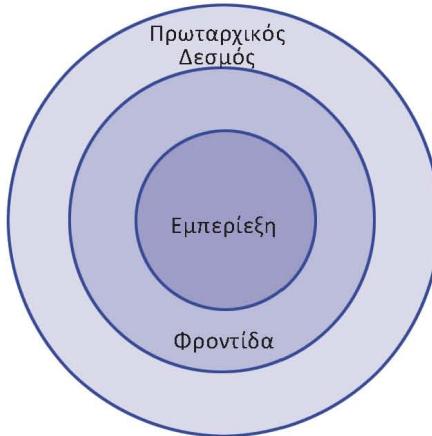
Ο κύκλος της φροντίδας

Ο κύκλος της φροντίδας αναπτύσσεται προγεννητικά καθώς το μωρό διεγέρει μία αυξανόμενη συνείδηση από τη μεριά της μητέρας και συνεχίζεται μετά τη γέννηση του μωρού. Συμβολίζεται από τη μητέρα που περιβάλλει το μωρό στην αγκαλιά της. Ο κύκλος αυτός θα σχηματίσει τη βάση του πρωταρχικού δεσμού ανάμεσα στη μητέρα και στο μωρό.

Ο κύκλος του πρωταρχικού δεσμού

Στον κύκλο του πρωταρχικού δεσμού, το μωρό βρίσκεται πια εδραιωμένο μέσα στη φροντίδα και την περίκλειση της μητέρας, και αναπτύσσει μια αμοιβαία παιγνιώδη σχέση. Υφίστανται αισθητηριακές εμπειρίες, ρυθμικά παιχνίδια και «δραματοποιημένες» αλληλεπιδράσεις.

Αυτό που περιέγραψα μέσω των κύκλων αυτών αποτελεί τη βάση του νευρο-δραματικού παιχνιδιού το οποίο θα αναπτυχθεί λεπτομερώς καθ' όλη την έκταση του βιβλίου αυτού. Ως μεταφορά, οι κύκλοι αυτοί είναι κάτι

Σχήμα 1.1 Οι βασικοί κύκλοι.

σαν ένα πρωτογενές «κυκλικό θέατρο» μεταξύ δύο ηθοποιών, μητέρας και αγέννητου ή νεογέννητου παιδιού. Το νευρο-δραματικό παιχνίδι αποτελεί τη ζωτική αναπτυξιακή διαδικασία που εξελίσσεται από τη σύλληψη μέχρι τους έξι πρώτους μήνες της ζωής. Το βιβλίο αυτό καταδεικνύει επίσης ότι αν το ΝΔΠ δεν εδραιωθεί κατά τη διάρκεια της κρίσιμης αυτής περιόδου, είναι δυνατόν να παρέμβει κανείς, μέσω κατάλληλων αισθητηριακών, ρυθμικών και δραματικών διαδικασιών αργότερα κατά τη διάρκεια της ζωής, και να εξακολουθεί να είναι σε θέση να προκαλέσει αλλαγές. Δεν είναι ποτέ πολύ αργά για να παίξει κανείς και αυτό είναι που κάνει όλη τη διαφορά.

Η αίσθηση αυτή της αισιοδοξίας θα συνεχιστεί σε ολόκληρο το βιβλίο αυτό και θα δείξει, ελπίζω, ότι δεν θα πρέπει ποτέ να το βάζουμε κάτω με τα παιδιά ή τους εφήβους. Δεν είναι ποτέ πολύ αργά για να επιφέρουμε αλλαγές και να δώσουμε σε παιδιά και νέους ανθρώπους τη δυνατότητα να είναι ευτυχέστεροι ή περισσότερο ικανοποιημένοι.

Το ΝΔΠ είναι αναγκαίο να τοποθετηθεί εντός αρκετών πλαισίων σε σχέση με την παιδική ανάπτυξη και την πρωταρχικότητα του δράματος στην ανάπτυξη ενός παιδιού. Πρώτον, είναι σχετικό με την επανεδραίωση του εξελικτικού μοντέλου ενσωμάτωση-προβολή-ρόλος (ΕΠΡ) το οποίο έχω αναπτύξει επαρκώς από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και το οποίο έχω καταδείξει στο *Dramatherapy with Families, Groups and Individuals* (Jennings 1990).

Το ΕΠΡ χαρτογραφεί τη «δραματική» εξέλιξη του παιδιού από τη γέννηση μέχρι τα επτά του χρόνια και μπορεί να λεχθεί ότι αποτελεί τον πρόγονο του ΝΔΠ (βλέπε Jones 2010). Το ΕΠΡ και το ΝΔΠ γίνονται και τα δύο κατανοητά εντός του ευρύτερου πλαισίου του θεάτρου του σώματος (ΘτΣ) το οποίο έχω αναπτύξει περαιτέρω από το 2005. Αυτό οδηγεί στο θέατρο